

Kritik mot Polismyndigheten i Skåne med anledning av att en 15-åring inte gavs rådrum med att godkänna ett föreläggande av ordningsbot

Anmälan

AA begärde i en anmälan, som kom in till JO den 21 augusti 2008, att JO skulle granska om befattningshavare vid Polismyndigheten i Skåne gjort sig skyldig till tjänstefel med anledning av polismäns agerande i samband med en kontroll av mopeder och deras ägare vid en skola i november 2006. Han ifrågasatte bl.a. om inte hans son, som nyligen fyllt 15 år, borde ha medgetts rådrum med att godkänna ett föreläggande av ordningsbot.

Utredning

Från polismyndigheten inforrades en kopia av ordningsboten av vilken framgick följande. En polisman utfärdade den 29 november 2006 ett föreläggande av ordningsbot för BB. Enligt gärningsbeskrivningen hade BB kört moped klass 1 utan att vara behörig till det. BB godkände samma dag föreläggandet. Bötesbeloppet var 1 800 kr. På baksidan av ordningsboten hade antecknats ”Fadern underrättad per telefon”.

Ärendet remitterades till polismyndigheten för upplysningar och yttrande över vilka överväganden som hade gjorts i frågan om rådrum.

Polismyndigheten (biträdande länspolisvärd CC) kom in med ett remissvar i vilket inledningsvis redogjordes för bakgrunden i enlighet med följande.

Den 29 november 2006 genomförde personal från närpolisområde Kristianstad, Polisområde Nordöstra Skåne, en kontroll av mopedförare vid Rönnowsskolan i Åhus. Av det aktuella ordningsföreläggandet framgår att det utfärdades av polisinspektören DD. Denne har tillfrågats och då förklarat att eftersom så pass lång tid förflutit har han inget minne av den aktuella händelsen. I generella termer beskriver han arbetsmetoden enligt följande.

Det arbetssätt som polispersonalen tillämpar vid kontroll av såväl moped som förare i skolmiljö bygger på ett samarbete mellan skola och polis. Kontrollerna genomförs oftast efter klagomål och i samverkan med skolans ledning. Kontrollen utförs genom att en polisman och en anställd vid skolan uppehåller sig i nära anslutning till frekventa uppställningsplatser för mopeder inom skolområdet. Då någon elev anländer på moped noteras såväl namn som tidpunkt för körningen. Då kontrollen avslutats kallas aktuell elev ut till sin moped där kontrollen av såväl mopedens

beskaffenhet som mopedförarens behörighet sker. Kontrollen sker med en elev i taget för att på det sättet iakttaga behovet av integritet.

Vid utfärdande av ordningsföreläggande till en person som nyss fyllt 15 år uppkommer regelmässigt frågan om rådrum. Istället för att meddela rådrum och överlämna ordningsföreläggandet till den unge kontaktar polismannen vårdnadshavaren och informerar denne om vad som inträffat. Vårdnadshavaren har då möjlighet att godkänna att ett ordningsföreläggande utfärdas. Vid de tillfälle då vårdnadshavaren ställer sig tveksam upprättas istället en primärrapport som överlämnas till utredningsverksamheten i närpolisområdet.

Detta förfaringsätt dokumenteras i anteckningsfältet på baksidan av ordningsföreläggandet. Vid granskning av det aktuella föreläggandet finns det noterat: "Fadern underrättad per telefon" och en signatur.

Efter en redogörelse för tillämpliga bestämmelser gjorde polismyndigheten därefter följande bedömning.

Polismyndigheten kan konstatera att det förflutit relativt lång tid mellan det att ordningsföreläggandet utfärdades och anmälan till JO ingavs, vilket medför svårighet att utreda vad som faktiskt förevarit och måste medföra viss försiktighet i vilka slutsatser som kan dras.

I det aktuella fallet synes inte något rådrum ha begärts av den unge eller av dennes vårdnadshavare som polismannen var i kontakt med innan föreläggandet utfärdades. Frågan är om polismannen likväl, mot bakgrund av den misstänktes låga ålder och att ordningsboten avsåg ett relativt högt belopp (1 800 kr), borde ha medgett rådrum.

Som redogjorts för ovan så framgår det av Rikspolisstyrelsens (RPS) föreskrifter och allmänna råd att rådrum särskilt bör beaktas när den unge är under 18 år och botbeloppet, vid den tidpunkten, var 800 kr eller mer. Bakgrunden torde vara de uttalanden som gjordes av departementschefen i lagmotiven, vari det framgår att när det gäller utfärdande av ordningsföreläggande till de yngsta lagöverträdarna är det befogat att polismännen är särskilt försiktiga, eftersom det kan vara en risk att de unga inte inser innebörden av ett föreläggande. Det framhölls vidare i motiven att det i sådana fall är lämpligt att de får rådrum så att de kan rådfråga föräldrarna eller annan vuxen person (jfr NJA II 1966 s. 428 och Kommentaren till rättegångsbalken; P Fitger Del 3 s. 48:39).

I det aktuella ärendet råder osäkerhet i fråga om den unge misstänkte själv haft möjlighet att rådfråga sin förälder eller om det endast var utfärdande polisman som samtalade med vårdnadshavaren. Så vitt går att se idag så synes Rikspolisstyrelsens allmänna råd inte ha följts eftersom det framstår som om samtalet mellan polismannen och vårdnadshavaren fått ersätta ett rådrum för den unge misstänkte. Myndigheten ställer sig generellt tveksam till ett sådant förfarande och anser att rådrum bör meddelas i sådana fall även om polismannen varit i kontakt med en vårdnadshavare.

AA yttrade sig över remissvaret och anförde bl.a. att sonen inte gavs möjlighet att kontakta någon innan han under stor press skrev på föreläggandet.

Bedömning

Jag kan inledningsvis nämna att vad som kommit fram om den aktuella kontrollen av mopeder och förare inte ger anledning till något uttalande från min sida.

När det sedan gäller tillvägagångssättet vid utfärdandet av nu berörd ordningsbot ger utredningen vid handen att BB, som endast ett par dagar före händelsen fyllde 15 år, godkände ordningsboten på platsen och att bötesbeloppet uppgick till 1 800 kr samt en polisman per telefon underrättade BB:s pappa om saken.

Enligt 48 kap. 16 § första stycket rättegångsbalken bör ett föreläggande av ordningsbot utfärdas i den misstänktes närvaro, varvid polismannen ska ge den misstänkte tillfälle att omedelbart godkänna föreläggandet. Av andra stycket framgår att om föreläggandet utfärdas i den misstänktes frånvaro eller om en misstänkt, som är närvarande när föreläggandet utfärdas, behöver rådrum, får polismannen ge honom eller henne tillfälle att ta ställning till frågan om godkännande senare. – I förarbetena uttalades att, när det gäller de allra yngsta lagöverträdarna, det är befogat att polismännen är särskilt försiktiga när det gäller att utfärda ordningsföreläggande, eftersom det kan vara en viss risk att dessa inte inser innebörden av ett föreläggande. Det framhölls vidare att det beträffande dem kan vara lämpligt att de får rådrum så att de kan fråga föräldrar eller annan vuxen (NJA II 1966 s. 422).

I Rikspolisstyrelsen föreskrifter och allmänna råd om tillämpningen av ordningsbot inom Polisen (FAP 261-1) finns också allmänna råd i saken. Enligt dessa bör den misstänkte om denne är under 18 år medges rådrum för att rådgöra med föräldrarna eller annan vuxen person. Detta bör särskilt beaktas om botbeloppet överstiger en viss summa (vid den i ärendet aktuella tidpunkten var det 800 kronor men sedan mars 2008 uppgår detta belopp till 2 000 kr, se råden till 10 § i RPSFS 2005:5 jämfört med motsvarande råd i nu gällande 15 § i RPSFS 2008:1).

I sammanhanget kan också nämnas att en möjlig rättsverkan av en felaktig tillämpning av nämnda regelverk är att ordningsboten anses ogiltig och därför undanröjs (se t.ex. Hovrättens över Skåne och Blekinge beslut den 20 december 2002 i mål Ö 2657-02).

Det kan således konstateras att utgångspunkten i ett fall som det nu aktuella är att den unge ska ges rådrum med att godkänna ett föreläggande av en ordningsbot. I ärendet framgår dock att BB redan i samband med händelsen godkände ordningsboten varför något rådrum, varvid han gavs tillfälle att diskutera saken med föräldrarna eller annan vuxen person, inte medgavs.

Frågan kan möjligen ställas om ett sådant samtal som skedde mellan polismannen och BB:s pappa kan ersätta ett rådrum. Det har inte helt gått att klarlägga i vilket skede kontakten skedde och vad som exakt sades vid telefonsamtalet. I ordningsboten står endast "Fadern underrättad per telefon". AA har också bekräftat att han fick en underrättelse från en polisman om att sonen hade gjort sig skyldig till olovlig körning. DD har å sin sida upplyst att han, med tanke på den tid som förflutit, inte närmare minns den aktuella händelsen men har redogjort för arbetsmetoden i generella termer. Han har därvid upplyst att polisen, i stället för att överlämna ordningsföreläggandet till den unge och ge denne rådrum, kontaktar den unges vårdnadshavare och informerar om det inträffade och att vårdnadshavaren då har möjlighet att godkänna att ett föreläggande utfärdas. Om vårdnadshavaren ställer sig tveksam upprättas i stället en primärrapport.

Som framgått är det bakomliggande syftet med rådrum i ett fall som detta att den unge ges tillfälle att i lugn och ro själv diskutera saken med föräldrarna eller annan vuxen person innan han bestämmer sig för om han ska godkänna föreläggandet.

Det är inte svårt att förstå att en ung person, utan sådant rådrum, kan känna stor press att i närvaro av polisen godkänna föreläggandet. Det arbetssätt som DD har beskrivit kan alltså inte, enligt min uppfattning, ersätta ett egentligt rådrum utan får snarare ses som en underrättelse till föräldrarna om händelsen.

Jag är sammanfattningsvis kritisk till den ovan redovisade arbetsmetoden, och jag utgår från att polisen framdeles i dessa fall meddelar rådrum i enlighet med de anvisningar som finns på området. Detta utesluter givetvis inte att föräldrarna underrättas på sätt som skett. Jag noterar att också polismyndigheten ansett att rådrum bör meddelas även om polismannen varit i kontakt med en vårdnadshavare.

Ärendet avslutas.